

Слова для даклада аб выніках барацьбы і соцыялістычным будаўніцтве за 15 год мае Старшыня Савета Народных Камісараў Совецкай Беларусі ордэнаносец таварыш Галадзед (бурныя апладысменты, увесь зал устае).

Галадзед—Таварышы, 11 ліпеня 1935 года мінула 15 год з часу вызвалення Беларусі і яе сталіцы горада Менска ад белапольскай акупацыі. Гэта—знаменацельнае пятнаццацігоддзе. Яно запоўнена гераічнымі подвігамі рабочых і сялян Беларусі. Як узброеная барацьба з інтэрвентамі, так і барацьба за гаспадарчае і культурнае будаўніцтва рэспублікі Саветаў—гэта гераічны шлях вызваленнага Кастрычнікавай рэвалюцыяй.

Кашмарным і будучым сном у аміжэнца мінулае.

Гордым і радзімым шляхам вызваленнага народа па шляху, які праложаны жалкімі і сэрцавымі ўражаннямі Леніным і Сталіным—з'яўляецца сёння.

Кастрычнікавая рэвалюцыя ажыццявіла карэнны паварот у сусветнай гісторыі чалавецтва, ад старага капіталістычнага свету да новага соцыялістычнага свету, да таго свету, дзе: «Клас наемных, клас ганімых, клас прыгнечаных і эксплуатацыйных упершыню ў гісторыі чалавецтва узняўся да становішча класа пануючага».

Толькі Кастрычнікавая рэвалюцыя, якая ўтворана пад геніяльным кіраўніцтвам Леніна і Сталіна, прынесла прыгнечаным і падняволеным народам соцыяльнае і нацыянальнае вызваленне, знішчыўшы соцыяльны і нацыянальны гнёт.

«Народы-парыі, народы-рабы ўпершыню ў гісторыі чалавецтва ўзняліся да становішча народаў сапраўды

вольных і сапраўды роўных, заражаючых сваім прыкладам народы ўсяго света» (Сталін).

Адной з рашаючых умоў перамогі Кастрычнікавай рэвалюцыі з'явілася тое, што наша большэвіцкая партыя змагла аб'яднаць многамільённыя масы працоўных усіх нацыянальнасцей пад штандарам пролетарскага інтэрнацыяналізма і павесці іх пад гэтым штандарам супроць «сваіх» і «чужых» абшарнікаў і капіталістаў.

«Характэрнай рысай Кастрычнікавай рэвалюцыі,—казаў т. Сталін, з'яўляецца тое, што яна правяла ў СССР нацыянальна-каланіяльныя рэвалюцыі пад сцягам узаемага давер'я і брацкага збліжэння рабочых і сялян нацыянальнасцей СССР не ва імя нацыяналізма, а ва імя інтэрнацыяналізма».

Пры царызме былі беларусы, але не было Беларусі, як былі украінцы, татары, армяне, чухмы і др. народнасці, але не было ні Украіны, ні Татарыі, ні Чухмы, ні Арменіі, ні Чувашыі і г. д. Рускі цары і імператары ўваскрослі ў іх нацыянальную свядомасць і пачалі ініцыяваць іх нацыянальна-культурны рух. Нават самая наша «Беларуская літва» вытраўляліся царскім урадам. Гэла яшчэ ў 1840 г. Камітэт міністраў робіць перапіс указу аб пераходных губерніях, што «государь император, зачеркнув название белорусских и литовских, изволил приказать переписать указ с поименованием губерний каждой отдельно: Витебской, Могилевской, Виленской и Гродненской, при чем последовало собственноручное высочайшее повеление: «Правила сего держаться и впредь».

Актыўная барацьба і рэвалюцыйны рух беларускага народа за сваё нацыянальнае і соцыяльнае вызваленне мае сваю багатую гісторыю, але гэты рух бязлітасна падаўляўся царскім урадам, абшарнікамі і капіталістамі. Досыць пералічыць асобныя факты паўстанняў і выступленняў, каб уявіць сабе доўгі і цяжкі шлях барацьбы з прыгнятальнікамі. Вось факты. У часы сялянскай вайны 1648—54 г.г. сялянства арганізуе велізарную колькасць паўстанчаскіх узброеных атрадаў, якія вядуць барацьбу супроць мясцовых беларускіх прыгоннікаў (крэпастанікоў) і польскіх паноў, су-

проць гандляроў і духавенства. Паўстанцамі былі захоплены не толькі маёнткі абшарнікаў, але і вялікая колькасць гарадоў: Пінск, Мозыр, Гомель, Лоеў, Бабруйск, Быхаў, Чачэрск, Прапойск, Магілёў. Гэты рух быў задушаны аб'яднанымі сіламі беларускіх і польскіх крэпаснікоў і маскоўскіх ваявод.

Паўстанні 1700—1701 г. г. у Слоніmsкім павеце, у 1740—41 г. у Крычаўскім старостве, у 1761 г. у Мазырскім павеце, барацьба сялянства ў часы паўстання Касцюшкі,—бязлітасна падаўляліся як войскамі «Рэчы Паспалітай», так і рускага царызма. «Кричев весь тогда был обогрен кровью и расставленные по всем улицам и на правом берегу Сожа виселицы и колья через несколько дней грозное и страшное представляли позорище»—пісаў адзін савременнік Андрэй Метэр.

У 1847 годзе на Віцебшчыне адбылася грандыёзнае паўстанне сялянства. 10 тысяч паўстанцаў, Дрысенскага і інш. паветаў кінуліся на ўзяццё Віцебска, атрадамі, узброенымі сякерамі, і ўсім кожным рушліся на поўнач у Пецярбург дабыць абсалютнае свабоднае і незалежнае сама было задушана царскім войскам.

У часы правядзення крэпасніцкай рэформы 1861 года выбухнула паўстанне ў Мазырскай, Віцебскай і Менскай губернях, сяляне адмаўляліся падпісваць устаўныя граматы, выконваць паншчыну і аброк. Жандармерыя і войска выступілі на дапамогу беларускім і польскім абшарнікам і бязлітасна распраўляліся з сялянствам. У паўстанні 1863 года сялянства вядзе самастойную барацьбу як супроць шляхетска-панскіх атрадаў, так і супроць рускіх чыноўнікаў і паліцыі. Польскія паны ў гэтым паўстанні, выступаючы супроць рускага царызма, адначасова зверскі распраўляліся з беларускім сялянствам, якое паўставала і супроць рускага царызма і супроць «сваіх» і «чужых» абшарнікаў. Усе гэтыя сялянскія паўстанні і бунты не мелі поспеха і былі задушаны, як не мелі поспеха і сялянскія паўстанні Пугачова, Сценькі Разіна і інш.

У 80 і 90-е гады XIX стагоддзя адбылася вялікая колькасць забастовак рабочых у гарадах на прадпрыемствах, якімі кіруюць соцыял-дэмакратычныя кружкі і арганізацыі.

З гэтых часоў пачынаецца сапраўдна-арганізаваная, аформ-
леная барацьба з акрэсленай праграмай патрабаванняў.
Пролетарыят становіцца гегемонам рэволюцыйнага руху за
соцыяльнае і нацыянальнае вызваленне і далучае на свой бок
бяднейшае сялянства.

Дэманстрацыямі, забастоўкамі рабочых і батракоў, ся-
лянскімі рухамі, узброенымі выступленнямі пакрываецца
ўся тэрыторыя Беларусі ў рэволюцыю 1905 года. Пролета-
рыят Беларусі разам з пролетарыятам Расіі—гегемонам
рэволюцыі,—кіруе сялянскім рухам.

1911—12 гады адзначаюцца новым уздымам рэволюцый-
нага рабочага руху, нарастаннем барацьбы сялянскай бед-
наты супроць кулацтва ў сувязі з правядзеннем Сталыпін-
скай рэформы.

Усе адзначаныя (і шмат іншых) спробы барацьбы пра-
цоўных мас за сваё нацыянальнае і соцыяльнае вызваленне
бязлітасна знішчаліся аб'ядамі памешчыкаў, капі-
талістаў, жандармерыі, паліцыі, незалежна ад таго, ці гэта
былі войскі «Рэчы Паспалітай», ці рэлігійныя.

Характар распрасціраных сялянскіх і рабочых рухам
відаць і з наступных падзей. У 1905 г. в. І. Міхайлаў, міні-
стра ўнутраных спраў Тройкаўскага ўрада, у тэлеграму Мінскаму гу-
бернатару: «Получены указания, что революционеры наме-
рены вызвать в Минске беспорядки. Просим Вас принять
зависящие предупредительные меры, в случае возникнове-
ния беспорядков, прекратить таковые самым решительным
образом». У адказ на гэта ўпраўляюшчы губерніяй Чэрэн-
цоў піша: «Предложения получил, принял к руководству. По
местным сведениям нет оснований ожидать революционного
движения. Евреи задавлены повсеместным погромом... Все
будет зависеть от образа действий, войск, озлобленных (?)
против евреев». 21 снежня 1905 г. Віленскі генерал-губерна-
тар атрымаў ад міністра ўнутраных спраў Дурново такую
тэлеграму: «Прошу вас предложить, согласно приказа его
величества, генералу Орлову действовать при подавлении
мятежа самыми решительными мерами, применяя оружие
без всякой пощады. Такой способ действий особенно необ-
ходим в Гомеле».

Вось як рускі царызм распаўляўся з рэвалюцыйным рухам, з паўстаннямі працоўных мас за свае соцыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

Толькі пераможная Кастрычнікавая рэвалюцыя 1917 года прынесла працоўным масам Беларусі, як і ўсім народам СССР, соцыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Ад Кастрычнікавай рэвалюцыі бярэ свой пачатак і беларуская дзяржаўнасць.

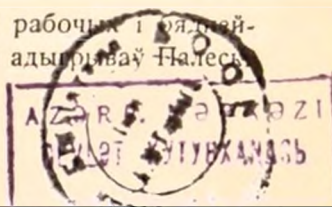
Беларуская рэспубліка, як вольная і самастойная краіна, існуе 16 з паловай год. Але не адзін раз абшарнікі і капіталісты, як замежныя так і ўнутраныя, прарызалі мірны труд рабочых і сялян Беларусі. Беларусія пасля Кастрычніка перажыла нямецкую і польскую акупацыі.

Беларускую рэспубліку арганізавалі большэвікі. Асноўнымі арганізатарамі працоўных мас Беларусі ў перыяд 1914—17 г. г. з'явіліся большэвікі пролетарскіх цэнтраў былой Расіі, закінутыя царскімі ўладамі на фронт імперыялістычнай вайны.

Большэвікі Заходняга фронту і ўнутраным арганізацыйным і палітычным цэнтрам у Беларусі, яны былі душой большэвіцкага руху ў Беларусі, яны—гэтыя кастрычнікавага паўстання на Заходнім фронце і ў Беларусі. Яны—гэтыя большэвікі—пролетарскія і рабочыя арганізацыі і ініцыятывы—большэвіцкімі арганізацыямі і ініцыятывамі—большэвіцкімі рабочымі і сялянамі Беларусі і вёлі рабочых і бяднейшае сялянства, а таксама і салдат Заходняга фронту да кастрычнікавага паўстання.

У чэрвені месяцы 1917 года быў створан Менскі камітэт большэвікоў на чале з тав. Мясніковым, які аб'яднаў усіх большэвікоў фронту і гражданскіх арганізацый. Такія імёны як т. т. Мяснікоў, Фрунзе, Л. М. Кагановіч, Кнорын, Любімаў, Калмановіч, Позерн, Магілёўскі, Фамін, Дмітрыеў і др. з'яўляюцца пачэснымі імёнамі для рабочых і сялян Беларусі, яны пад кіраўніцтвам тав. Сталіна з'яўляюцца арганізатарамі нашай Беларускай савецкай рэспублікі (гучныя апладысменты.)

Большую ролю ў справе арганізацыі рабочых і бяднейшага сялянства Палесса на Гомельшчыне адыгрываў Палесскі

камiтэт большэвікоў. Гэта адна з старэйшых большэвіцкіх арганiзацый на Беларусі. Там кіраўнікамі ў свой час былі т. т. Владзіміраў, Хатаевіч і др. У 1917 г. летам, на чале Палескага камiтэта, яго кіраўніком, стаў прыехаўшы з Саратава ў Гомель Лазар Майсеевіч Кагановіч (гучныя аплалдыскменты.)

Такім чынам большэвіцкая партыя—партыя Леніна—Сталіна з'явілася арганізатарам Беларускіх працоўных мас на сапраўднае нацыянальнае і соцыяльнае вызваленне і на ажыццяўленне праграмы нашай большэвіцкай партыі па нацыянальнаму пытанню.

У 1917 годзе Менскі камiтэт, франтавое бюро большэвікоў у Менску і Палескі камiтэт на Гомельшчыне разгарнулі агромністую арганізацыйную і прапагандыскую работу сярод рабочых і сялян, таксама і ў гарнізонах сярод салдат, арганізуючы ячэйкі большэвіцкай партыі ў прадпрыемствах, у вайсковых частках і г. д. Партыя большэвікоў мела агромністыя поспехі ў гэтай справе сярод салдат, у тылавых часцях арміі, на прапартыі рабочых, так і ся сялян сярод «дамоў вайну», «зямя сялянскіх без землеўладальнікаў», «уся ўлада саветам» і іншых прадпрыемствамі, уся ўлада саветам, уся ўлада саветам большэвіцкай партыі, былі самыя першыя партыйныя арганізацыі сярод працоўных мас Беларусі, як і сярод працоўных мас усяго Савецкага Саюза. Сама партыя большэвікоў на Беларусі таксама расла і арганізацыйна мацнела. Нават там, дзе былі адзінчкі большэвікі, пачалі хутка стварацца партыйныя ячэйкі і партыйныя камiтэты.

Першая заходняя краявая канферэнцыя большэвікоў 15 верасня 1917 года прадстаўляла 9.190 членаў большэвіцкай партыі, а другая канферэнцыя—5 кастрычніка 1917 года ўжо прадстаўляла 28,5 тыс. членаў партыі і 27,5 тыс. спачувалючых.

Пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі яшчэ ў красавіку месяцы 1917 года праходзіў першы губернскі з'езд сялянскіх дэпутатаў у Менску, якім кіраваў т. Фрунзе. У выбарах па Менску ў маі месяцы 1917 года большэвікі атрымалі абсалютную большасць галасоў, з 25 ліпеня (а па

У той час, калі Калчак, Дзенікін і інш. нажымалі на Совецкую Расію з Усхода і з Поўдня, польскія абшарнікі прадпрынялі паход з Захада на Беларусь і Украіну і ў 1919 г. польскія легіёны захапілі частку Украіны і Беларусі, у тым ліку і г. Менск. У гэтай справе ім прышла на дапамогу украінская і беларуская нацыяналістычная буржуазія.

Восем месяцаў да гэтага існавала Совецкая Беларусь, як самастойная Рэспубліка ў саюзе з РСФСР, якая вытрымлівала шалёны націск інтэрвентаў, націск замежных і ўнутраных ворагаў. 81 дзень гераічная Чырвоная армія абараняла сталіцу Беларускай рэспублікі—Менск. Некаторыя гісторыкі раўняюць гэтую абарону Менска з гераічнай абаронай Чырвонага Вердэна—Царыцына, якой кіраваў непасрэдна т. Сталін. Але 8 жніўня 1919 года белапольскія войска ўступілі ў чырвоную сталіцу Беларусі. Кроўю прасякнуты старонкі гісторыі польскай акупацыі, жудаснымі былі часы панавання акупантаў на Беларусі. У першыя жа дні пасля заняцця Менска беларускія імяніцы былі расстрэляны больш 100 чалавек, а астатнія імяніцы і каталікі ў турмы. Штыком легіянераў і паліцэйскіх афіцэраў усе заваёвы Кастрычніцкай рэвалюцыі і Беларускай народна-вободнай арміі ад нацыяналістычна-буржуазнага прыгнёчэння, штыком і бізуном паднятыя наверх і створаныя пад'ярэмнае «быдла», у рабоў польскіх панцоў Радзівілаў, Патоцкіх, Чапскіх і інш.

Падаткі, рэквізіцыі, грабязжы былі пастаяннай з'явай. Напрыклад, Бабруйскі павет за адзін толькі чэрвень месяц 1920 года павінен быў аддаць 22.980 пудоў мяса. Памешчыкі спаганялі з сялян нязлічаныя кантрыбуцыі. Напрыклад на сялян вёскі Новасёлкі звярнуўшыся абшарнік наклаў кантрыбуцыю у 500.000 руб. за тое, што сяляне карысталіся «яго» лесам. У шэрагу раёнаў Беларусі абшарнікі ўстанавілі паншчыну, сяляне павінны былі працаваць па два дні ў тыдзень у абшарніцкіх гаспадарках задарма. Агнём і мячом зніштажаліся цэлыя вёскі, гарады і мястэчкі.

Гарады Менск, Полацк, Барысаў, Слуцк напалавіну былі спалены, разбураны. Прамысловыя прадпрыемствы, асабліва фанерныя, вінакурныя заводы былі разграблены, іх

абсталяванне вывозілася ў Польшчу. Вакзалы, масты знішчаліся (Вакзал у Менску, чыгуначныя масты каля Барысава, Бабруйску і інш.). Цэлыя вёскі спальваліся. На дрэвах, слупах—павешаныя. Напрыклад, у Мозыры т. т. Фішман, Бобыр і многа іншых. У жандармскіх засценках расстрэльваліся куністы, актыўныя будаўнікі Совецкай улады. Польшкія каменданты, афіцэры рабілі налёты на мястэчкі (Плешчаніцы, Шчадрын), на вёскі (Панкратавічы Тураўскай воласці Бабруйскага павета у маі 1920 г., Засалічы Замошскай воласці сакавік 1920 г.). Вёска Качэрычы Бабруйскага павета была спалена разам з насельніцтвам, з яе акупанты не выпусцілі нікога, нават жанчын і дзяцей, спаліўшы 200 чалавек. Сотнямі і тысячамі расстрэльваліся і вешаліся на слупах усіх шляхоў беларускія рабочыя і сяляне. Дзесяткамі і сотнямі жывымі закапываліся яўрэйская і беларуская бедната ў землю. Варта згадзіцца і аб забіццях і забіццях людзей у землю ў Польшчы. Польшкія суды і следства наваг старыкі і дзеці забілі і забілі паўнамоцнаму западозраванню ў спачуванні вельмі шмат. Польшкія дэфектныя арганізоўваліся яўрэйскія і польскія арганізацыі і забілі шмат міжнацыянальнага арганізацыянальнага і ўсе гэтыя сілы царызма зноў усплылі на паверхню і зноў зноў і здзекваліся над беларускімі рабочымі і сялянамі ў час гэтага кровавага піра беларускія нацыяналісты—Лёсікі, Луцкевічы, Астроўскія, Ластоўскія, Смолічы, Рак-Міхайлоўскія, Цвікевічы і інш. хадзілі да Пілсудскага на паклон і заяўлялі яму аб сваіх вернападданічаскіх спачуваннях і выражалі надзею на тое, што ім будзе дарована буржуазная «народная рэспубліка». Яны служылі малебны ў царквах сваім «збавіцелям ад большэвіцкага іга».

Вось што пісалі нацыяналісты—контррэвалюцыянеры ў сваёй газеце так зван. «Беларусь» № 61 ад 19-III—1920 года:

«Сёння начальнік польскай дзяржавы святкуе свае імяніны. Разам з ім у гэты дзень святкуе ўся Польшча. Да гэтага свята далучаюцца і сыны нашага края, ускладаючы на яго надзеі, што ён вызваліць беларускі народ ад нацыянальнай кабалы, злучыць усе беларускія землі

ў адну дзяржаўную адзінку і дапаможа беларускаму народу ў справе будавання незалежнай непадзельнай Беларусі... Наша краіна стаіць вельмі блізка да сэрца начальніка польскай дзяржавы—пана Пілсудскага...»

— так пісалі беларускія контррэвалюцыянеры.

«Мы вітаем яго як аднаго з першых прарокаў незалежнасці Беларусі. Вітаем цябе начальнік польскай дзяржавы на тваёй роднай зямельцы—Беларусі...»

—так падхалімскі каркалі беларускія нацыяналісты ў сваім нацыянальным клубе ў Менску, сустрэкаючы Пілсудскага. У гэтай сустрэчы нацыяналістаў, памешчыкаў і буржуазіі заклікалася акупанцкая польская армія «да далейшай барацьбы супроць большэвікоў, да пахода далей за Дняпро».

Нацыяналістычныя газеты «Звон», «Беларусь» былі запоўнены гэтымі заклікамі, якія былі накіраваны на тое, каб заняць усю Усходнюю Беларусь.

Беларуская нацыяналістычная контррэвалюцыя увесь час, пачынаючы з Кастрычніка 1917 года, імклася падарваць БССР ад СССР, ад сягонняшняй дзяржавы, створанай кастрычнікавай Рэвалюцыяй, дамагаючыся стварэння незалежнай беларускай дзяржаўнасці за кошт знішчэння памешчыкаў і капіталістаў. У часе існавання Беларускай нацыяналістычнай Рады «БНР» пасылала тэлеграму Вільгельму, у якой яна звяртаецца да яго імператарскай вялікасці са славамі глыбачэйшай падзякі за асвабоджэнне Беларусі нямецкімі войскамі з цяжкага ўціску пануючага здзеку і анархii». Далей прадажная свора Варонкаў, Лёсікаў, Аляксюкаў лісліва просіць Вільгельма «аб абароне ў яе кіраваннях дзеля ўмацавання государственнай незалежнасці і нездзялімасці края ў сувязі з германскай імперыяй. «Толькі пад абаронай Германскай імперыі—пісалі яны»—бачыць край сваю добрую долю ў будучыні». У 20 чыслах кастрычніка 1918 г. «БНР» пасылае дэлегацыю пад старшынствам А. Цвікевіча да германскага імперскага канцлера. Дэлегацыя падае ліст, у якім праліваючы слёзы, што «на востоке все еще господствует анархия, всегда готовая распространиться в пределах Белоруссии, принося с собою... разложение государственной и общественной жизни», рабскі просіць «его

высокопревосходительство офіцiально прызнаць незалежнасць Беларусіі».

«Шэф вайскова-дыпламатычнай місіі Рады БНР у Латвіі і Эстоніі» палкоўнік Езавітаў дае 9-1—20 г. сакрэтную дырэктыву сваім агентам: «Беларусь найбольш выгадны плацдарм для наступлення на большэвіцкую Маскву... Яна яшчэ не думае мірыцца з большэвікамі, а граніца яе ў 280 кілометрах ад Масквы».

Так у часы нямецкай і белапольскай акупацыі зубры нацыяналістычнай контррэвалюцыі вызначалі па свайму прызначэнне і шлях Беларусі, як плацдарма для знішчэння большэвізма. Лёсік у сваёй газеце «Беларусь» заклікае запісвацца ў беларускае войска, каб ратаваць (чытай—ад соцыялістычнай рэвалюцыі) «маці Беларусь». У нумары 2-м ад 3-1—20 г. той жа газеты Лёсік ад імя ўсёй контррэвалюцыі піша: «Але вось паўночныя гарматныя, хоць яшчэ і далёкія стрэлы. Польша занялі ўсю Польшу і паважна пагражалі Менску... дзейны рэжым у Польшцы гэтай вайны вядома, што карэацыйскі рэжым у Польшцы месца і пачне данасіцца да ўхваленага ў Польшцы гэтага тым нападае на ўсіх жудзіць і пачне ў Менску гэта выйшла як раз наадварот. Польша выстрэлы польскіх акупантаў».

Так сустракала мясцовая контррэвалюцыя перадавы атрад Антанты—белапаліякаў, які быў адным з эвеняў камбінаванага пахода Антанты супроць Совецкай Расіі.

Польскі фашызм, выконваючы волю сваіх памешчыкаў і капіталістаў, таксама выконваючы наказ Антанты, аднавіў у часы акупацыі поўнаасцю царскі рэжым на Беларусі і таксама люта, тымі-жа сродкамі распаўляўся з беларускім народам у часы свайго панавання.

Першым загадам акупантаў быў загад аб аднаўленні прыватнай уласнасці памешчыкаў і капіталістаў. У загадзе польскага камандвання гаварылася: «усе загады і дэкрэты большэвіцкіх органаў аб адмене прыватнай уласнасці—адмяняюцца. Памешчыкі альбо іх прадстаўнікі не пазней 10 верасня павінны ўступіць ва ўладанне сваімі маёнткамі».

Для параўнання рэжыма акупантаў варта ўспомніць часы

царызма на Беларусі. Вядома, што палітыка царызма ў адносінах так званых нацыянальных акраін былой Расіі заключалася ў свядомым тармажэнні вытворчых сіл у метах захавання за гэтымі акраінамі характара аграрнага прыдатка—калоній для эксплуатацыі сырцу, таннай рабочай сілы і г. д. Гэтая палітыка царызма заключалася і ў тым, каб працоўныя масы трымаць у цемры і нявежасце. Таму праследвалася і душылася ўсялякае праяўленне нацыянальнай культуры. У журнале савета міністраў былой Расіі па пытанню аб стварэнні вышэйшых навучальных устаноў у Беларусі ў 1912 годзе паведамлялася, што Нікалай другі наклаў наступную рэзалюцыю: «Пытанне аб стварэнні ў Паўночна-заходнім краі універсітэта ва ўсякім выпадку (в любом случае) павінна быць вырашана ў адмоўным сэнсе». На гэтую рэзалюцыю і спасылаўся царскі міністр асветы Касо, выказваючыся супроць утварэння універсітэта ў Беларусі. Міністэрства Асветы ў дырэктывах у 1913 г. перад школамі Беларусі ставіла задачу каб «дети разных национальностей изучали чисто русское направление и подготовлялись к службе в русской народной армии».

Да рэвалюцыі Беларусь была вельмі-небудзь разгорнутай прамысловай краінай. Прадпрыемстваў было на Беларусі, з'яўляліся прадпрыемствамі самагаспадарчага і самагаспадарчага характара, з дапамогам абсталяваннем і з катаржніцкімі ўмовамі працы. Рабочыя складалі ўсяго 0,57% да ўсяго насельніцтва Беларусі. Палітыка прыгнечання царызма найбольш яскрава адбівалася па лініі абшарніцкай кабалы, якая падтрымлівалася ўсёй магутнасцю царскага дзяржаўнага апарата. Звыш 50% усёй угоднай зямлі знаходзілася ў руках абшарнікаў, у руках царквы і казны. Бедната задыхалася ад беззямелля. У вёсцы пераважала аграрнае перанасяленне. У звязку з гэтым у вёсцы панавала жудасная галечка і голад. У Беларусі, асабліва ў Мазыршчыне, нямала вёсак, якія бяруць сваю назву ад жудаснай нужды. Ёсць вёскі на Мазыршчыне з назвамі «Мухаеды», «Караеды» і г. д.—гэта метрыка аб голадзе і нуждзе беларускага народа ў часы рускага царызма. Невыпадкова таму з'явілася тое, што за

12 прадваенных год з Беларусі эмігрыравала бядняцкага насельніцтва каля 900.000 чалавек.

Каланіяльная палітыка царызма ярка праяўлялася і ва ўтрыманні ўзмоцненай арміі чыноўнікаў, папоў, у насаджэнні царквей і г. д.

Вось што у свай час пісаў у сваей запісцы вядомы вешацель Мураўёў на імя імператара расійскага: «Для ўмацавання рускага панавання ў Паўночна-заходнім краі неабходна прыняць наступныя галоўныя мерапрыемствы: па першае, узмацніць і падняць рускую народнасць і праваславіе, падтрымаць праваслаўнае духавенства, паставіць яго ў становішча незалежнае і прывілегійнае. Па-другое, у адносіне агульнага адміністрыравання прыняць наступныя меры: устроіць такім чынам урадавыя органы края, каб вышэйшыя службовыя пасады і пасады асобных начальнікаў, таксама тыя пасады, якія прыходзяць у непасрэднае дачыненне з народам, былі-бы замешаны чыноўнікамі рускага паходжання. Па-трэцяе, павысіць і ўмацаваць духавенства на Беларусі, павінны заставацца рускіх духавенства, дзе патрабуецца ў дапамогу духоўнай і асветнай справе, асабліва ў асабнага дазволу прызначанні і перамяшчэнні».

У запісцы камітэта па колонізацыі заходніх губерний» у 1864 г. «...у 1864 г. Міністэрства ўнутраных дзяржаўных імуществ Заслаўскіх выкладаў імяны такіх каланізацыі на падставе матэрыялаў Віленскага ваеннага губернатара князя Долгорукова, міністра фінансаў графа Канкрына, генерал-лейтэнанта Мірковіча, графа Кіселева і іншых «сіяцельных» асоб: «Основы колониальной политики—вселение крестьян из русских губерний, а еще более основное—русских помещиков и даже Прибалтийских заслуживающих полного доверия правительства» (Журнал «Зап. Камітэта 18, 25/II—1864 г.).

Так царызм насаджаў «культуру» беларускага народа. Дастаткова паказаць, што на долю так званых Заходніх акраін (у тым ліку Украіна, Беларусь, Літва) выдаткавалася амаль палова ўсіх выдаткаў царскай Расіі на ўтрыманне чыноўнікаў, духавенства і на царквы.

Сістэма адміністравання, прыгнечання, гвалтавання і

прымушэння давіла цяжкімі ланцугамі політычнага і нацыянальнага парабашчэння. «Чарта аседласці»—правакацыя яўрэйскіх патромаў, карныя экспедыцыі—вось асноўныя метады кіраўніцтва царызма.

Польскія акупанты за 11 месяцаў свайго панавання ў акупаванай Беларусі цалкам і поўнасцю аднавілі парадкі Нікалая II-га, карыстаючыся метадамі і прыёмамі, узятымі з яго арсенала. Яны нават перашчагалялі рускі царызм і за кароткі час свайго панавання на Беларусі заслужылі тады сабе славу еўрапейскага жандарма.

Рабочыя і сяляне Беларусі у часы акупацыі, ідучы за Леніным і Сталіным, за большэвіцкай партыяй, у адказ на дзікія расправы польскіх паноў адказвалі аб'яднаннем сваіх сіл, арганізацыяй партызанскіх атрадаў і г. д. У адказ пагромшчыкам на разжыганне нацыянальнай варожасці працоўныя Беларусі адказвалі аб'яднаннем працоўных усіх нацыянальнасцей Беларусі (белару, яўрэяў, палякаў, рускіх, літоўнаў, латышоў і г. д.) пад кіраўніцтвам сваёй падпольнай бальшэвіцкай партыі і ў агульнай братаўскі саюз усіх нацыянальнасцей Беларусі і ўсёй сусветнай пролетарскай рэспубліцы.

Як у грамадзянскай вайне і ў перададленні аб'яднаных сіл акупантаў і тав. Сталіна і ў перамаглі пролетарскага інтэрнацыяналізма і перамаглі сваіх ворагаў працоўныя масы ўсіх нацыянальнасцей СССР.

Чырвоная армія, ажыццяўляючы геніяльны план разгрома інтэрвентаў, вырацаваны тав. Сталіным, пад кіраўніцтвам Леніна і Сталіна вызваліла Беларусь ад польскіх акупантаў. Для кіраўніцтва барацьбой Чырвонай арміі супроць інтэрвентаў партыя у той час паслала на Паўднёва-Заходні фронт вялікага арганізатара перамог, бліжэйшага саратніка Леніна—тав. Сталіна. Імя тав. Сталіна звязана з рашаючымі перамогамі Чырвонай арміі ў часы грамадзянскай вайны. Яно звязана і з перамогамі Чырвонай конніцы на Украіне, пад Бердзічавам, Жытомірам і з вызваленнем горада Кіева. З імем тав. Сталіна звязаны перамогі і над польскімі акупантамі ў Совецкай Беларусі. Совецкая Беларусь—гэта вынік паспяховай барацьбы Чырвонай арміі, ра-

бочых і сялян пад кіраўніцтвам геніяльнага палкаводца тав. Сталіна (Бурныя апладысменты). 16-я, 4-я, 15-я, 3-я армія і 3-ці конны корпус, пад камандваннем камандуючага Заходнім фронтам тав. Тухачэўскага блісуча скарысталі абстаноўку разгрома праціўніка на Паўднёвым фронце для разгортвання наступлення на Заходнім фронце. Разгортванне наступлення Чырвонай арміі на Заходнім фронце, падмацаванае актыўнай барацьбой рэволюцыйных рабочых і сялян Беларусі, арганізаваных у партызанскія атрады ў тылу беларускага, прымусіла адступіць беларускае вайска.

10-га ліпеня 1920 года слаўныя часці 27, 8, 17, 10 і 2-й дывізій 16 арміі з усіх бакоў па шырокаму фронту паспяхова прасоўваліся наперад, выбіваючы з пазіцый польскія войскі і тым самым парушылі планы 4-й польскай арміі аб «планамерным адыходзе на зараней прыгатаваныя пазіцыі» — на лінію старых польскіх пазіцый» як гэта вызначалася ў прыказе 16 арміі.

11-га ліпеня 1920 года слаўныя часці 17-й дывізіі таксама паспяховы перамаглі ў бітве на левым боку горада прарвалі фронт праціўніка ў Менск. Такім чынам сталіца Савецкай Беларусі была вызвалена (апладысменты). Працоўныя і сялянскія вайсковыя рады і энтузіястам сустрэлі ў Менску і ўважліва і радасцю і энтузіязмам сустрэлі палкі. У гэтай пераможнай барацьбе Чырвоная армія была беззаветна падтрымана шырачайшымі масамі беларускага народа. Клопатамі і любоўю была абкружана Чырвоная армія, яна папаўнялася тысячамі беларускіх рабочых і сялян. Сёння, таварышы, сярод нас, на нашым народным свяце ў Менску, прысутнічаюць многа камандзіраў асобных часцей і радавых байцоў, якія вызвалялі Беларусь і яе сталіцу г. Менск ад польскай акупацыі.

Тут прысутнічаюць такія байцы, як т. т. Славінскі, Грузел, Салагуб, камандзіры карпусоў і дывізій, камандзіры армій, якія разам з намі святкуюць наша гістарычнае свята (бурныя апладысменты).

Пасля ізгнання акупантаў беларускі народ, пад кіраўніцтвам сваёй партыі, узяўся за аднаўленне сваёй гаспадаркі. Нялёгка было лячыць раны, нанесеныя акупантамі.

Зруйнаванні былі жудаснымі. Сляды панавання акупантаў яшчэ і зараз відны на плячах многіх беларускіх рабочых і сялян і напамінаюць нам аб праклятым мінулым, якому няма больш звярота.

15 год пасля аслабання Беларусі—гэта годы кіпучай, захопліваючай гераічнай работы. Беларусь стала непазнаваемай. Яна зусім новая. Яна стаіць, як гранітны уцёс, на рубяжы з капіталістычным светам. Заходнія межы нашага Вялікага СССР моцны і надзейны, бо кожны завод, фабрыка, пабудаваныя савецкай уладай, кожны калгас, саўгас—гэта крэпасці соцыялізма, аб якія разаб'юцца ўсякія імкненні міравых імперыялістаў (апладысменты).

За 15 год рост індустрыі, рост калгаснай гаспадаркі і соцыялістычнай культуры—гіганцкі. Палітыка партыі і савецкай улады, накіраваная на ліквідацыю эканамічнай і культурнай адсталасці беларускіх у мінулым народаў, прывяла на прывялікім расцвёце Беларусі як і іншых нацый і рэспублік СССР. У дробна-сялянска-каўлацкай Беларусі ажыццяўленню ленінска-сталінскай прамысловасці, зрасла соцыялістычная індустрыя, буйных гігантаў прамысловасці і тэхнікі.

Сярод прамысловых прадпрыемстваў, працуючых на мясцовай сыравіне, у нас дзейнічаюць і мегалапрацоўчыя заводы на прывазным сырцу, якія вытвараюць сродкі вытворчасці, г. зн. розныя віды станкоў, машын па здабычы торфа, дарожныя машыны і іншае фабрычна-заводскае абсталяванне. Мы выпрацоўваем на сваіх прадпрыемствах цэмент, шкло, штучны шолк, чыгунныя трубы, тэкстыль, розную прадукцыю харчовай прамысловасці і г. д. Нашы металічныя заводы дадуць 18,2% з 40.000 станкоў, якія будуць выпушчаны ўсёй прамысловасцю СССР за другую пяцігодку.

У 1921 годзе (у першы год пасля ізгнання акупантаў) валавая прадукцыя прамысловасці Беларусі раўнялась 20 млн. рублям, а ў 1934 годзе яна раўнялась ужо ў паранальных цэнах 1.293 млн. руб. У 1935 г. нашы фабрыкі і заводы выпрацоўваюць гэтай прадукцыі на 1,5 млрд. руб.

Гарантыяй выканання гэтай праграмы з'яўляецца тое, што план за першую палову 1935 года нашымі рабочымі ўсіх прадпрыемстваў БССР выканан на 103%. Яшчэ да канца першай пяцігодкі—да 1932 г.—у нас было пабудавана і пушчана ў ход больш 40 новых буйных прамысловых прадпрыемстваў (не лічучы дробных). Акрамя таго, амаль што ўсе старыя прадпрыемствы былі рэканструіраваны і абсталяваны сучаснай тэхнікай, якія таксама мы ўправе лічыць новымі прадпрыемствамі.

Рост буйнай цэнзавай прамысловасці БССР (у сапаставімых даных) у параўнанні з даваеннай прамысловасцю на тэрыторыі сучаснай БССР наступны (у цэнах 1926/27 г.):

Годы	Прадукцыя у млн. руб. у цэнах 1926/27 г.	У в а г а
1913		дана прадукцыя толькі
1921		інізаван прамысловасці без
1925/26		др... прадпрыемстваў—пра-
1927/28		д... на саставімаму кругу.
1932	860,9	
1934	884,6	

Разгортванне прамысловасці БССР суправаджаецца і велізарнейшым разгортваннем энергетычнай базы. Дырэктызы партыі і ўраду СССР аб утварэнні і развіцці мясцовай энергетычнай базы знайшлі яркае вырашэнне ў разгортванні тарфяной прамысловасці і энергетычнага будаўніцтва ў БССР.

Ужо ў 1935 г. па БССР здабываецца 1.687 тыс. тон торфа, у той час, калі ў 1913 годзе гэты від паліва амаль што не ўжываўся.

Магутнасць электрастанцый і выпрацоўка электраэнер-

гій па БССР у параўнанні з 1913 г. відна з наступнай табліцы:

	Паказчыкі:		
	Магутнасць электр. ст. (тыс. квт)	Выработка электраэнерг. (млн. квт. гадз)	Выпрацавана электра-эн. у квт гадз. на 1 жыхара
1913 г.	—	4,2	0,9
1925/1926 г.	10,1	22,4	4,6
1927/1928 г.	15,4	33,2	5,8
1933 г.	66,8	214,0	37,9
1934 г.	73,5	251,0	43,9
1935 г. (план)	80,1	308,0	56,3

У выніку паспяховай будаўніцтва ў БССР утворані цэлыя прамысловыя аб'екты, як штучнае валакно, цэментныя і жалезабетонныя тэракты і знятых з імпарту, укладзеная ў будаўніцтва машыны, аэтан і інш.

У другой палове 1930-х гадоў БССР ставіць задачы па далейшаму развіцці будаўніцтва. Будаўніцтва такіх аб'ектаў, як Аршанскі льнотэкстыльны камбінат, вагона-будаўнічы завод, часавы завод, Менская ТЭЦ, другая чарга Белдрэса імя Сталіна, Гомельская электрастанцыя і інш. будзе далейшым велізарным крокам наперад па індустрыялізацыі БССР, па падняццю яе яшчэ на вышэйшую ступень у завяршэнні тэхнічнай рэканструкцыі ўсіх галін народнай гаспадаркі.

У сувязі з такім ростам індустрыі ўдзельная вага прадукцыі прамысловасці ў адносіне да прадукцыі сельскай гаспадаркі ў нас дасягнула 68% у той час, калі ў 1921 годзе яна раўнялася ўсяго каля 10%.

Такім чынам, Беларуская Савецкая Рэспубліка, у выніку практычнага ажыццяўлення генеральнай лініі нашай партыі, у выніку перамогі політыкі сталінскай індустрыялізацыі,

вырасла ў магутную індустрыяльна-калгасную рэспубліку, у рэспубліку першакласных шосавых дарог, з гігантам—аўтарэмзавадам.

У сувязі з ростам прамысловасці ўзмацніліся кадры рабочых: з 13.000 чалавек у 1921 г. да 126,7 тыс. чалавек у 1934 г. (па буйнай цэнзавай прамысловасці).

Рост колькасці рабочых па буйнай цэнзавай прамысловасці БССР наступны:

Г а д ы:	Кольк. рабочых у буйн. цэнз. прам. у тыс. чал.
1913 г.	22,7
1921 г.	13,0
1925/26 г.	33,0
1927/28 г.	34,9
1932 г.	112,4
1934 г.	126,7

У нас выраслі вялікія кадры пролетарыята на транспарце чыгуначным, водным і безрэльсавым, іх налічваецца да 60 тысяч чалавек. Таксама налічваецца і ў мацнеюць кадры пролетарыята ў вёсцы, іх налічваецца ўжо зараз рабочых да 60.000 чалавек.—Сёння ў Беларусі растуць рабочыя карэннай індустрыяльна-калгаснай прамысловасці, якія на сёння складаюць 68% ад агульнай прамысловасці.

Гэтым самым на ўсю Беларусь разліліся мудрыя і празорлівыя словы вядомага дзяржаўнага дзеяча, тав. Сталіна, якія ён сказаў у заключэнні свайго прамова на X-м З'ездзе РКП(б). Тав. Сталін тады гаварыў:

«Тут я маю запіску аб тым, што мы, камуністы, быццам насаджаем беларускую нацыянальнасць іскуственна. Гэта няпраўда, таму што існуе беларуская нацыянальнасць, якая мае свой язык, адрознены ад рускага, у відучаго падняць культуру беларускага народа можна толькі на яго роднай мове. Такія-ж выказванні мы чулі год пяць таму назад пра Украіну аб украінскай нацыянальнасці. А не дужа даўно яшчэ гаварылася, што украінская рэспубліка і украінская нацыянальнасць—выдумка немцаў. Паміж тым ясна, што украінская нацыянальнасць існуе і развіццё яе культуры састаўляе абавязак камуніста. Нельга ісці супроць гісторыі. Ясна, што калі

Поспехі барацьбы рабочага класа і сялянства Беларусі асабліва рэльефна выглядаюць у справе карэннай перабудовы беларускай вёскі. Навечна канула ў мінулае беларуская вёска нужды, голада, небывалай панскай кабалы, вёска калтуна, курэнкі, вёска панскага «быдла», вёска сахі і пераложнай сістэмы.

Мільёны беларускіх беднякоў, батракоў і сераднякоў, уступіўшы ў калгасы, ужо ўзняліся да ўзроўня актыўных удзельнікаў соцыялістычнага будаўніцтва. Ліквідавана кулацтва як клас. 79% бядняцка-серадняцкіх гаспадарак аб'ядналіся ў сваі калгасы, якія пад кіраўніцтвам партыі, на падставе сталінскага статута с/г арцелі, вядуць барацьбу за заможнае калгаснае жыццё, за ўмацаванне калгаснага лада на вёсцы.

Яны паспяхова ўздымаюць калгасных палеў, развіваюць сацыялістычнае калгаснае ўзроўню, разгортваюць новую калгасную будову. На паўночных беларускіх калгасаў і соўгасаў да 15 гаспадарак у сярэднім адзін калгаснік адбелапалякаў працуе 5600 тэктароў. На змену сахі прыйшлі складаныя машыны. Сельская ўлада толькі за апошнія 5 гадоў набыла на суму больш 40 млн. руб. На капіталаўкладанні ў сельскую гаспадарку дзяржава выдаткавала па бюджэту і па крэдытам каля 400 млн. руб. Старобінскі селянін—былы «палешчук» перасеў з сахі на трактар, перайшоў ад сахі да аэрасева.

Калгаснікі Беларусі паспяхова вядуць барацьбу за лён, за падвышэнне яго ўраджайнасці, за якасць льновалакна. Не пакладаючы рук яны працуюць над пашырэннем пасеваў пшаніцы і тым самым ажыццяўляюць указанні тав. Сталіна аб умацненні пшанічнай базы ў засушаўстойлівых раёнах.

Пасеўная плошча па БССР з 2.389,4 тыс. га у 1916 г. дасягнула 3.866,5 тыс. га у 1935 годзе. Удзельная вага соўгасаў і калгасаў у пасеўнай плошчы 1935 года складае каля 85%. Ураджайнасць зернавых культур павысілася з 6,4 цэнт. з га у 1928 г. і 6,16 цн. у 1932 г. да 9,1 цэнт. з га

ў 1934 г. Утвораны ўсе неабходныя ўмовы для далейшага хуткага ўздыму ўраджаю калгасных і соўгасных палёў.

Беларуская вёска зараз не ведае нужды. Ужо даўно прайшлі тыя часы, калі сялянства сядзела без хлеба. Цяпер калгаснікі Беларусі ўжо маюць дастаткова свайго хлеба і другіх с. г. прадуктаў на круглы год.

Беззваротна канула ў вечнасць няўпэўненасць у заўтрашнім дні. Знікла бесперспектыўнасць, не стала аграрнага перанасялення. Наадварот, у многіх калгасах ужо адчуваецца недахоп у рабочых руках. Гіганцкімі тэмпамі ўзнімаецца культура ў калгаснай вёсцы. Жыццё мінулае, безнадзейнае змянілася жыццём упэўненым, радасным, культурным.

Беларуская вёска ўжо пазнала электрычнасць—засвяцілася ў Палессі лямпачка «Ільіча». Яна, беларуская вёска, насычана радзёй, кінэматычнай і аўтамабільнай механікай. У многіх калгасах ужо маюцца свае аўтамабілі, свае шэфары, свае механікі, трактарысты, свае аўтамабільныя, свае аэрацыйныя і акумуляцыйныя апараты.

Пашыраецца сельская культура, хат-лабараторый. Цяпер у сельскай вёсцы ўжо ёсць дапамога (раённыя і сельскія) агра-жывёлагадоўчыя і акушэрскія пункты, зубаврачэбныя пункты, сельскія школы і сярэдніх школ усё больш і больш пашыраецца і у бліжэйшыя гады яны замяняць сеткі ніжэйшых школ, у якіх даўно ўжо няма ў беларускай вёсцы недахопа.

Такава калгасная вёска Совецкай Беларусі, якая прышла на змену старой жабрацкай, цёмнай, непісьменнай і забітай беларускай вёсцы.

Разгорнутае соцыялістычнае наступленне па ўсяму фронту, поспехі ў індустрыялізацыі і соцыялістычнай перабудове сельскай гаспадаркі забяспечылі агромністае разгортванне таваразварота і ліквідацыю капіталістычных элементаў у гандлі, як і ў іншых галінах гаспадаркі.

Дынаміка таваразварота і яго класавая структура відна з наступнай табліцы:

Дынаміка раздробнага таваразварота БССР
(млн. руб. у цэнах адп. год).

Г а д ы	Агульная сума тавара- зварота	Удзельная вага ў таваразвароце % %		
		Дзяржгандля	Кааперацыі	Прыватн. гандля
1924/1925 г.	162,5	6,6	40,0	59,4
1925/1926	231,0	8,6	45,0	46,4
1927/1928	320,6	8,2	63,1	28,7
1931 г.	565,5	17,3	82,2	0,5
1932 г.	826,3	28,3	71,7	—
1934 г. *)	1151,1	38,6	61,2	—
1935 г. *) па плану	1580,0	33,7	61,3	—

Абагульняючы пэрыяд з 1923-24 г.г. да 1935 г. г. бачым, што ў перыяд сацыялі-
стычнай эканомічнай перабудовы ў БССР дзяржаўны і мясцовы бюджэты, роўна як і ўважліва, павялічыліся. У 1923-24 г.г. —
узростаў велізарнай колькасцю.

Гэты рост відна і ў таваразвароце.

**Дынаміка росту дзяржаўнага і мясцовага бюджэта
БССР па даходам.**

(у млн. руб.).

Г а д ы	Дзяржаўны бюджэт брутто	Мясцовы бюджэт.
1923/1924	16,2	11,0
1925/1926	43,2	28,7
1927/1928	62,2	43,6
1928/1929	97,8	56,8
1929/1930	157,4	82,0

*) Пры вылічэнні ўдзельнай вагі за 1934, 1935 г. г. таваразварот
ОРС'аў аднесен да кааперацыі.

Г а д ы	Дзяржаўны бюджэт брутто	Мясцовы бюджэт
1931 г.	168,0	128,1
1932 г.	246,1	190,4
1933 г.	263,8	207,3
1934 г.	354,6	256,9
1935 г. (план)	486,5	323,1

У в а г а. Па матэрыялам ЦУНХУ.

На аснове росту індустрыі і калгаснага лада вырасла і ў горадзе і ў вёсцы сацыялістычная культура.

Мы сустракаем 15-годдзе з аграмаднымі перамогамі на культурным фронце. Беларуская культура расце як на дражжах. Пры царстве неписьменнасці было непісьменным. Цяпер тэтае пісьменнасць ужо лічыцца даванам. Усё дзіцячае насельніцтва з кожнай вучэбнай установай, у школах навучаецца каліграфіі і арыфметыцы. На ўсіх прадпрыемствах, фабрыках і заводах створаны дзетскія сады, ачагі, яслі, больш як у дзясятках гарадскіх устаноў арганізаваны яслі, дзіцячыя пляцоўкі і інш. Усяго дашкольнымі ўстановамі—дзетдамамі, дзетсадамі, яслямі, пляцоўкамі ахоплена 544 тыс. дзяцей. У тэхнікумах, ВУЗ'ах і ВТУЗ'ах навучаецца больш 35 тыс. студэнтаў розным спецыяльнасцям і наукам. Больш 700 чалавек навуковых работнікаў (не лічучы педагогічных працаўнікоў) займаюцца навукова-даследчай работай у розных навучальных установах: у Беларускай Акадэміі наук, ва ўніверсітэце, у розных інстытутах і г. д. Ужо не мала навуковых вышуканняў скарыстана на практыцы ў сацыялістычным будаўніцтве. Бурна расце беларуская мастацкая літаратура і літаратура нацменшасцяў, насяляючых БССР.

Беларускія пісьменнікі далі ўжо не мала выдатных твораў, якія адбіваюць гераічную эпоху барацьбы і сацыялістычнага будаўніцтва, а самі беларускія пісьменнікі і паэты вырастаюць у буйнейшых майстроў—«інжэнераў душ».

Асабліва гэты рост відзен сярод маладых пісьменнікаў і паэтаў.

Гіганцкімі тэмпамі расце літаратура. Больш 55 млн. друкаваных аркушаў розных кніг выпушчана Белдзяржвыдавецтвам у 1934 годзе, а ў 1935 г. будзе выпушчана больш 76 млн. друкаваных аркушаў, пры чым гэтыя выданні выходзяць як на беларускай мове, так і на мовах нацменшасцяў, якія насяляюць Беларусь.

Нямала дасягненняў мы маем і ў галіне мастацтва. Выраслі і шырока разгарнулі сваю работу нацыянальныя тэатры: беларускія, яўрэйскія, польскія, рускія і г. д. Далёка прасунулася ўперад і выяўленчае мастацтва. Асабліва шырока разгарнулася сетка савецкага кіно і радыо. Па БССР ужо зараз маецца 970 кіноустановак, апроч школьных. Сетка клубаў, чытальняў, дамоў сацыяльнай культуры дасягнула 2093 адзінак ужо ў 1934 г. Гэтыя вынікі нашча будаўніцтва за пяць гадоў.

У выніку паспяховай рэвалюцыйнай будаўніцтва ў Савецкім Саюзе сацыяльна-эканамічна ўсталяваны пануючы. «Рэспубліка Беларусь» сацыялістычнай». У сацыяльнай структуры насельніцтва ўсяго Савецкага Саюза, так і БССР, адбываецца зрухі.

Па тым даным, якія мне прыйшлося здабыць у нашым КНГУ аб сацыяльнай структуры насельніцтва, выходзіць, што мы, БССР у мінулым адсталая, прыгнечаная, эканамічна няразвітая і расшатаная краіна, таксама за гэтыя гады прыйшлі да такіх-жа вынікаў, да якіх прыйшоў увесь Савецкі Саюз у цэлым.

Калі ўзяць насельніцтва ў БССР (нажаль у нас няма даных за 1915 г. і гэта яшчэ затrudняецца і тым, што ў нас не ўся Беларусь, а частка яе знаходзіцца яшчэ пад ігам польскага капіталізма, я таму бяру 1927 г.), то пролетарыят (рабочыя і служачыя, ІТР і іншае пролетарскае насельніцтва) у 1927 г. складаў 571,6 тысяч чалавек, а ў канцы 1934 года—1064,2 тысяч чалавек.

У тым ліку індустрыяльны пролетарыят і служачыя—у 1927 годзе—509 тыс. чал., у 1934 г.—940 тыс. чал.

Сельска-гаспадарчы пролетарыят—62 тыс. чал. і 124,2 тыс. чал. (разам са служачымі)

Калгаснікі і кааперыраваныя рамесленікі складалі разам ў 1927 г. 43,6 тыс. чал. і ў 1934 г.—2948,1 тыс. чал.

Сяляне аднаасобнікі (без кулакоў) і некааперыраваныя саматужнікі складалі адпаведна 3.878,5 тыс. чал. і 1.273,3 тыс. чал.

Гэтыя лічбы некалькі ўстарэлыя, бо за 1935 год мы зрабілі буйны крок уперад па шляху калектывізацыі. І калі гэтыя лічбы адпавядалі 72,6% калектывізацыі, то цяпер у нас ужо 79% гаспадарак аб'яднана ў калгасы. Таму колькасць сялян аднаасобнікаў паменшылася, а колькасць калгаснікаў павялічылася. Але і па тым даным, якія ў нас маюцца, мы бачым хуткі працэс у бок сацыяльных змен у структуры насельніцтва. Напрыклад буржуазіі (гарадская буржуазія, гандляры і кулакі) у 1927 г. было 284,2 тыс. чалавек, а ў 1934 годзе—7 тыс. чалавек, у тым ліку кулакоў адпаведна па гадам—165 тыс. чалавек у пачатку 1934 г.—5 тыс.

Усе гэтыя змены ў сацыяльнай структуры насельніцтва лепш за ўсё выяўляюцца ў табліцы, якая па маёй просьбе распрацавана ў Цэнтральнай Статистычнай БССР.

Соцыяльна-эканамічнае насельніцтва БССР

(на 1-е студзеня кожнага года)

Соцыяльныя групы	Адзінка вымеру	Годы	
		1927 г.	1935
1. Колькасць насельніцтва . . .	тыс. чал.	4.983	5.497,3
У т. л. структура насельніцтва у %/о			
А. Пролетарыят	%/о	11,5	19,5
а) Індустр. пролетарыят	%/о	10,2	17,2
б) с. г. пролетарыят	%/о	1,3	2,3
Б. Калгаснікі і каапер. саматужнікі	%/о	0,9	53,9
В. Сяляне аднаасобнікі (без кулакоў) і некаапер. працоўныя саматужнікі	%/о	77,8	23,3
Г. Буржуазія	%/о	5,7	0,1
У тым ліку:			
Кулакі	%/о	3,3	0,09
Д. Іншае насельніцтва (вучні армія, пенсіянеры і г. д.),	%/о	4,1	3,2

Паўтараю, што першае паўгоддзе 1935 года тут не выведзена, а за гэты час змена ў структуры насельніцтва адбываецца, асабліва на вёсцы ў звязку з калектывізацыяй.

Такім чынам, як я ўжо казаў, у нашай нацыянальнай рэспубліцы ў мінулым адсталай, адбыліся тыя-ж працэсы і змены толькі больш паскоранымі тэмпамі і соцыяльная структура насельніцтва БССР цяпер з'яўляецца больш чым на $\frac{5}{6}$ структурай насельніцтва працоўных, актыўных будаўнікоў соцыялізма.

Усе гэтыя факты гаспадарчага і культурнага росту, грандыёзныя соцыяльныя змены сведчаць аб поўным таржастве ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі. Гэта таксама сведчыць і аб тым, што ўчарашнія рабы—парыі, ганімыя і эксплуатаемыя абшарнікамі і царскімі чыноўнікамі беларускія рабочыя і сяляне выраслі ў сапраўдных будаўнікоў соцыялістычнага грамадства.

Загнаны ў мінулым беларускі народ, прабуджаны Окцябрскай рэвалюцыяй, пераможаны ў вайне, пераможаны нашай слаўнай большэвіцкай партыяй і геніяльным лідарам усіх народаў тав. Сталіным, пераможаны ў барацьбе за незалежнасць і шырокай дапамозе працоўных усяго свету, у БССР, у першую чаргу пры дапамозе рускага пралетарыята, вырас у сапраўднага сазідацеля новай савецкай культуры матэрыяльнай і духоўнай.

Беларускія рабочыя і сяляне вылучылі з сваіх радоў сотні і тысячы новых арганізатараў соцыялістычнага будаўніцтва, як у прамысловасці, так і ў сельскай гаспадарцы. Беларускі народ з свайго асяроддзя вылучыў тысячныя кадры новай савецкай інтэлігенцыі—інтэлігенцыі творчай, ініцыятыўнай, рашучай і сазідацельнай, такой інтэлігенцыі, якім з'яўляецца сам рэвалюцыйны пролетарыят—клас вялікага чалавечага пратрэса.

Усіх гэтых дасягненняў мы дабіліся дзякуючы штодзённай і ўсебаковай дапамозе з боку ЦК ВКП(б) і Урада Савецкага Саюза, асабліва з боку кіраўнікоў партыі і савецкага ўрада т. т. Сталіна, Молатава і Калініна (Б у р н ы я а п л а д ы с м е н т ы).

Працоўныя Савецкай Беларусі святкуюць не толькі 15

годдзе ранейшых гераічных перамог над польскімі інтэрвентамі, яны адначасова святкуюць перамогу на фронце соцыялістычнага будаўніцтва. Але гэтыя перамогі не прышлі самі сабой, іх адваявалі ў жэстачайшым сражэнні рабочыя і сяляне Беларусі пад большэвіцкім кіраўніцтвам сваёй КП(б)Б. Перамогшы белагвардзейцаў і акупантаў у перыяд грамадзянскай вайны, яшчэ трэба было перамагчы многа цяжкасцей і на фронце мірнага будаўніцтва, бо ворагі народа, якія былі разбіты ў адкрытай схватке, накіравалі сваю контррэвалюцыйную дзейнасць на зрыў соцыялістычнага будаўніцтва. Асабліва вялікую актыўнасць у барацьбе з савецкай уладай і з усімі мерапрыемствамі партыі і ўраду праявіла беларуская нацыяналістычная контррэвалюцыя. У дадатак да сказанага вышэй аб падрыўнай шкодніцкай дзейнасці нацыяналістаў не залішне будзе яшчэ раз звярнуцца і напаміць важнейшыя этапы іх контррэвалюцыйнай работы як да Кастрычнікавай рэвалюцыі, так і ў часы мірнага будаўніцтва пасля ліквідацыі фашызму і грамадзянскай вайны.

Яшчэ да Кастрычнікавай рэвалюцыі беларускія нацдэмы рабілі усё для таго, каб перамагчы рабочых і сялян пад ярмом феадыяльнага ўладарства. Яны сістэматычна вялі барацьбу супраць улады царскай і імператарскай паліцыі, а таксама супраць партыі Леніна—Сталіна, якая ўсталявала ў Беларусі сацыялістычную ўладу. Беларускія нацдэмы яшчэ ў 1917 годзе арганізавалі сваю буржуазную раду, потым перад Кастрычнікам яны арганізавалі вайсковую раду; склікалі нацыяналістычны беларускі кангрэс ужо пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі.

З поўным тэкстам дакумента можна
азнаёміцца ў бібліятэцы